

УДК 343.121

ВИКОРИСТАННЯ БІОМЕТРИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС УСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЯ ЗНАХОДЖЕННЯ ОСОБИ В ТРАНСПОРТНОМУ ЗАСОБІ В МОМЕНТ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ

Юліана НАГОРНЯК,
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії факультету № 1
Львівського державного університету внутрішніх справ

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто можливості використання дактилоскопічних і молекулярно-генетичних методів дослідження під час установлення місця знаходження особи в салоні автомобіля в момент дорожньо-транспортної пригоди. Акцентовано увагу на необхідності виявлення та вилучення слідової інформації, яка була залишена в салоні автомобіля, зокрема відбитків пальців рук і мікрооб'єктів, у тому числі слідів біологічного походження. Підкреслено важливість їх вилучення, а також вплив на проведення досудового розслідування в кримінальних провадженнях указаної категорії.

Ключові слова: огляд, слідова картина, особа, кров, волосся, відбитки пальців рук, молекулярно-генетична експертиза, дактилоскопічна експертиза, дорожньо-транспортна пригода.

USE OF BIOMETRIC TECHNOLOGIES IN ESTABLISHING A PLACE OF INDICATION OF PERSONS IN THE VEHICLE AT THE MOMENT OF ACCIDENT

Yuliana NAHORNIAC,
Postgraduate Student at the Department of Criminology,
Forensic Medicine and Psychiatry, Faculty № 1
of Lviv State University of Internal Affairs

SUMMARY

The article considers the possibilities of using fingerprinting and molecular genetic research methods in determining the location of a person in a car cabin at the time of a traffic accident. The emphasis is on the need to identify and remove trace information that was left in the car, including fingerprints and micro-objects, including traces of biological origin. It was emphasized the importance of their removal, as well as the impact on pre-trial investigation in criminal proceedings of the specified category.

Key words: examination, trace pattern, face, blood, hair, fingerprints, molecular genetic examination, fingerprint examination, road accident.

REZUMAT

Articolul se referă la posibilitățile de utilizare a metodelor de amprentă și moleculare genetice de cercetare în determinarea amplasării unei persoane în mașină în timpul unui accident rutier. Atenția este axată pe necesitatea identificării și eliminării informațiilor de urmărire rămase în interiorul mașinii, inclusiv amprente digitale și microobiecte, inclusiv urme de origine biologică. Sa subliniat importanța confiscării acestora, precum și impactul asupra desfășurării investigației precontencioase în procedurile penale din această categorie.

Cuvinte cheie: examinare, trasabilitate, față, sânge, păr, amprentă digitală, examinare genetică moleculară, examen dactiloscopic, accident rutier.

Постановка проблеми. Завданням проведення огляду місця події як першочергової слідчої (розшукової) дії є виявлення та фіксація відомостей, які стосуються обставин учинення кримінального правопорушення, зокрема кримінальної дорожньо-транспортної пригоди (далі – ДТП). Об'єкти, які вилучаються в ході проведення огляду місця події, є речовими доказами, які в подальшому під час проведення експертних досліджень допомагають установити обставини ДТП та притягнути до відповідальності винних осіб. У ході проведення огляду місця ДТП важливо звернути увагу не тільки на слідову інформацію, яка наявна на проїзній частині дороги, а й ретельно оглянути салон автомобіля, оскільки в ньому можуть міститися сліди, які будуть мати доказове значення під час проведення досудового розслідування, зокрема на спідометрі стрілка може зупинитися на позначці, яка вказувала на швидкість авто-

мобіля в момент контактної взаємодії з перешкодою, положення коробки передач, біологічні сліди та мікрооб'єкти, папілярні візерунки.

Актуальність теми дослідження. Однією з типових слідчих ситуацій, що виникають під час проведення досудового розслідування фактів ДТП, є ситуації, коли слідству не вдається достовірно з'ясувати місце знаходження учасників ДТП в салоні транспортного засобу. У таких випадках виникає необхідність упровадження в ході досудового розслідування інновацій, зокрема біометричних технологій, для виявлення та дослідження слідів пальців рук, мікрооб'єктів, у тому числі й біологічного походження. Це обумовлює актуальність дослідження способів, засобів, методів і технологій установлення місцезнаходження осіб у салоні автомобіля та проведення різного роду судових експертиз.

Стан дослідження. Методиці розслідування вищевказаної категорії злочинів присвячені роботи багатьох правознавців, а саме: М.Г. Богатирьова, В.І. Галагана, В.Г. Гончаренка, В.В. Єрьоменка, В.І. Жульова, В.А. Журавля, Б.Л. Золотова, В.Е. Капітанов, П.В. Коляда, І.І. Когутича, Н.І. Клименка, М.В. Костицького, М.А. Кравцова, В.А. Мисливого, О.М. Морозова, Г.А. Мозгових, Г.М. Нагорного, В.Т. Нора, В.Ю. Шепітька, М.Є. Шумила.

Загальним проблемам використання спеціальних знань під час розслідування злочинів присвячені праці таких провідних науковців: Ю.П. Аленіної, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, Т.В. Варфоломєєвої, А.І. Вінберга, В.Г. Гончаренка, Г.І. Грамовича, Ю.М. Грошевого, А.Я. Дубинського, О.О. Ейсмана, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, І.П. Козаченка, В.О. Коновалової, О.В. Кузьмічова, В.К. Лисиченка, Є.Д. Лук'янчикова, М.В. Салтєвського, М.Я. Сегає, І.Я. Фрідмана, В.П. Захарова.

Варто зазначити, що питання використання біометричних технологій під час дослідження слідів, залишених на місці ДТП, не розглядалися окремо, а висвітлювалися в загальному контексті розслідування злочинів. Крім того, не висувалося питання встановлення місця знаходження особи в салоні автомобіля на час ДТП.

Мета й завдання дослідження – проведення аналізу слідів ДТП, що дають змогу встановити за допомогою біометричних технологій місце знаходження осіб у салоні автомобіля під час порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами.

Виклад основного матеріалу. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, характеризуються значною суспільною небезпечністю. Від своєчасного документування цього виду злочину залежить подальше розслідування кримінального провадження та проведення необхідних експертиз. Іншими словами, якість подальшого розслідування насамперед залежить від початкових слідчих дій, зокрема складання схеми та протоколу огляду місця події, адже на їх основі в подальшому будуть проводитися експертні дослідження.

Огляд місця ДТП – це слідча дія, яка передбачає вивчення слідчим матеріальної обстановки дорожньої події, транспортного засобу, різних слідів та об'єктів. Проведення огляду з метою виявлення й фіксації слідів, необхідних для встановлення обстановки дорожньої події, її механізму та інших обставин, які мають значення для розслідування, потребує застосування слідчим системи науково обґрунтованих прийомів, методів і способів дослідження [1, с. 140–141].

Проведення огляду місця події при ситуації, коли не встановлено місце знаходження осіб у салоні автомобіля, має свої особливості, оскільки такі версії можуть виникнути за умови, коли в автомобілі знаходилося декілька осіб і всі вони отримали різного роду тілесні ушкодження або частина з них взагалі їх не отримала. Показання щодо питання, хто знаходився за кермом автомобіля, суперечливі або зводяться до того, що водієм була особа, яка отримала тілесні ушкодження, що спричинили смерть, однак у слідства є підстави вважати, що відомості, отримані в ході допитів, є неправдивими. За такої ситуації встановити слідчим шляхом місце знаходження учасників ДТП в салоні автомобіля досить важко, проте в ході проведення різноманітних експертиз, у тому числі й комплексних, це можливо. Для уникнення необ'єктивності й усунення сумнівів під час досудового розслідування в процесі проведення першочергових слідчих (розшукових дій), зокрема огляду місця події, необхідно ретельно дослідити слідову картину салону автомобіля.

Слідосприймаючою поверхнею в автомобілі, де можна знайти відбитки пальців рук, є дзеркало заднього виду, регулятори сидіння та коробка передач (як відомо, кожен водій регулює під себе сидіння та дзеркало).

Використання відбитка пальця для ідентифікації особи – один із найзручніших і порівняно дешевих засобів з усіх біометричних ідентифікаційних методів, які застосовуються нині. Імовірність помилки під час ідентифікації користувача є набагато меншою порівняно з іншими методами біометрії та поступається тільки технологіям ідентифікації райдувжної оболонки очей (до уваги не береться ДНК-метод, який зараз використовується здебільшого тільки під час проведення експертиз) [2, с. 82].

Детальне дослідження об'єктів дактилоскопічної експертизи проводиться у два етапи, які умовно діляться на роздільне дослідження (докладне, всебічне дослідження всіх слідів і їх ознак) і порівняльне дослідження (проводиться порівняння слідів між собою й із відбитками (відтисками) рук на дактилокарті (проводиться в разі вирішення ідентифікаційних завдань)) [3 с. 176]. На стадії роздільного дослідження встановлюється, придатний об'єкт, наданий на дослідження, для ідентифікації чи ні.

На стадії порівняльного дослідження об'єктів визначається фактичне обґрунтування висновку експерта про наявність чи відсутності тотожності об'єкта. Порівняльне дослідження проводиться тільки за допомогою безпосереднього зіставлення: ідентифікують ознаки шкірного візерунка, відображеного в сліді, та візерунка у відтиску зразка за допомогою найпростіших оптичних приладів [4, с. 293].

Отже, важливо не тільки правильно вилучити відбитки пальців рук, а й детально описати їх у протоколі огляду місця події, зокрема зазначити місце виявлення об'єкта, його характеристики, спосіб вилучення та упакування. У разі правильного проведення слідчих дій, отримавши результати дактилоскопічних експертиз, ми можемо чітко встановити місце знаходження особи в автомобілі. Так, якщо, відповідно до висновку експерта, слід пальця руки № 1, який виявлений і вилучений із дзеркала заднього виду, та слід № 2 – з панелі приладів автомобіля, придатні для ідентифікації та належать особі А, можемо робити висновок, що вказана особа знаходилася за кермом автомобіля. Водночас, якщо слід 3, який виявлено з внутрішньої сторони на лівих задніх дверцятах автомобіля, належить особі Б, можна висувати версію, що вказана особа розмістилася на задньому пасажирському сидінні з лівого боку, тобто позаду водія.

Також важливо на сидіннях виявити та вилучити мікрооб'єкти (нитки, клаптики тканини) або вилучити сидіння чи чохли.

У теорії й на практиці по-різному трактується питання про пошук і дослідження мікрооб'єктів. Деякі науковці вважають, що так робиться, коли немає інших джерел доказової інформації. Крім того, на практиці трапляються випадки відмови від пошуку мікрооб'єктів на предметах-носіях з причин їх запізного вилучення, неналежного упакування, проведення інших досліджень до експертизи, прання одягу після події. Із цим важко погодитися, оскільки тут не враховуються такі властивості мікрооб'єктів, як здатність акумулюватися на поверхні предмета-носія й залишатися там, незважаючи на несприятливі умови.

Під час розслідування ДТП встановлюється факт взаємного перенесення (або перенесення в одному напрямі) під час контактної взаємодії об'єктів. У цьому випадку мікрооб'єкти слугують лише проміжною ланкою, а їх дослідження спрямоване на ідентифікацію слідоутворюючого об'єкта, встановлення тотожності якого є важливим у процесі доказування [5, с. 247].

Так, указані мікрооб'єкти залишаються внаслідок контактної взаємодії слідоутворюючого об'єкта зі

слідосприймаючим. Варто підкреслити, що під час вилучення чохлав їх необхідно помістити в різні пакети, щоб запобігти перенесенню мікрооб'єктів з одного на інший, крім того, необхідно їх ретельно упакувати й зазначити на бирці місце знаходження об'єкта.

За умови вилучення чохлав або сидінь автомобіля для проведення криміналістичної експертизи щодо встановлення тотожності та ідентифікації об'єктів потрібно вилучити одяг, у якому знаходилися учасники ДТП в салоні автомобіля на момент його вчинення. Так, якщо на сидінні залишилися мікрооб'єкти, волокна чи нитки одягу або їх клаптики, можемо висунути версію про конкретне місцезнаходження особи в салоні автомобіля. Наведемо приклад: з автомобіля вилучено переднє водійське сидіння. У ході експертного дослідження виявлені мікрооб'єкти, а саме ворсинки білого та червоного кольорів, які зосереджені більшою мірою на спинці сидіння в середній його частині. Провівши огляд наданого на дослідження шерстяного светра біло-червоного кольору, який вилучений в особи В, встановили, що вищевказані ворсинки залишені саме цим об'єктом. Відповідно до цього, особа В перебувала на водійському сидінні та могла керувати транспортним засобом на час настання ДТП.

Варто звертати увагу на сліди біологічного походження (кров, волосся, слина) на оббивці салону автомобіля, оскільки на ній також знаходяться об'єкти, які можуть слугувати доказом у кримінальному провадженні.

Сучасні досягнення судово-медичної молекулярно-генетичної експертизи дають змогу одержувати інформацію про визначену особу за допомогою різноманітних слідів біологічного походження, які нерідко виявляються на місці події й мають стосунок до організму людини. Суттєва перевага цього методу під час розслідування кримінальних злочинів полягає саме у швидкому й близькому до абсолютного (ймовірність визначається зазвичай близько 99,999%) виключенні з кола підозрюваних осіб, не причетних до вчинення злочину, в ідентифікації осіб, які вчинили злочин, із високим ступенем вірогідності, в надійності доказів під час розгляду кримінального провадження в суді.

Установлення можливості походження крові, а також слідів інших речовин біологічного походження, що є частинами організму людини, від конкретної особи має велике значення для розслідування злочинів. Основними носіями спадкоємної інформації є молекули дезоксирибонуклеїнової кислоти (ДНК), що являють собою речовину в хромосомах, яка зберігає генетичний код людини. У судовій медицині цей метод називають ще ДНК-генотипоскопія, геномна дактилоскопія чи «ДНК – відбитками пальців». За допомогою цього методу, названого за кордоном генетичною «дактилоскопією», можна однозначно встановити джерело походження крові та інших об'єктів біологічного походження, які мають стосунок до організму людини, від конкретної особи [6, с. 472].

Так, після вилучення із салону автомобіля слідів крові, слини, волосся або частини тканини біологічного походження (шкіра, м'яз, частини внутрішніх органів) призначається судово-імунологічна експертиза, однак якщо таким способом неможливо отримати необхідну інформацію по об'єктах, які містять ядро, в найкоротший термін після їх вилучення необхідно призначити молекулярно-генетичну експертизу зі скеруванням не тільки вилучених із місця події об'єктів, а й порівняльних зразків.

Прикладом може слугувати вирок Ніжинського міжрайонного суду Чернігівської області, відповідно до якого встановлено, що в ході проведення досудового розслідування гр. А, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, не справився з керуванням і допустив виїзд автомобіля на зустрічну смугу руху, де відбулося зіткнення з передньою

лівою частиною автомобіля 2, який рухався по зустрічній смузі руху. Гр. А в учиненні злочину себе винним не визнав і зазначив, що він знаходився на передньому пасажирському сидінні. У ході проведення огляду місця події встановлено, що в рульовому колесі спрацьована подушка безпеки, яка знаходиться поверх рульового колеса, візуально на подушці безпеки ніяких слідів не виявлено. На спинці сидіння водія в нижній частині виявлено засохлу речовину бурого кольору, схожу на кров. Також на поверхні сидіння водія з правого боку, на поверхні декоративної обшивки тунелю важеля переключення коробки передач з боку місця водія, на задньому сидінні на спинці з правого боку, на поверхні самого сидіння, на внутрішньому боці задніх дверей наявні сліди речовини бурого кольору, схожі на кров. На передньому пасажирському сидінні слідів, схожих на кров, не виявлено, сліди бурого кольору наявні на корпусі бокового дзеркала заднього виду на правій передній стійці ззовні та на правому порозі біля переднього сидіння та заднього сидіння. Крім того, виявлено фрагменти шкіряного покриття зі спинки сидіння, подушку безпеки з рульового колеса з місця водія, проведено змиви бурої речовини з коробки передач, указані сліди вилучено. На підставі висновку судово-медичної експертизи встановлено, що в момент ДТП гр. А знаходився на місці водія. На це також указують результати судово-імунологічної експертизи, згідно з якою в слідах на фрагментах плівки вітрового скла, фрагменті шкіряного покриття спинки сидіння водія виявлена кров, яка, ймовірно, належить до групи А з ізогемагліутиніном анти В і не виключається її походження від гр. А та гр. Б. Ураховуючи, що в гр. Б має місце одне ушкодження у вигляді закритого перелому плечової кістки й відсутні будь-які інші ушкодження, які б могли супроводжуватися зовнішньою кровотечею, експерт вважає, що в момент ДТП на сидінні водія знаходився гр. А, в якого могли мати місце широкі різані рани обличчя та різані рани шиї, які супроводжувалися рясною зовнішньою кровотечею [7].

Висновки. Слідова картина на місці ДТП швидко змінюється, а тому часто саме від якості проведення огляду місця події залежить хід досудового розслідування та призначення необхідних експертиз. У разі ефективного проведення огляду місця події, у ході якого виявлено та вилучено сліди, що знаходяться в салоні автомобіля, можна встановити місцезнаходження осіб у салоні автомобіля. Доцільно підкреслити, що для встановлення місцезнаходження особи можна використати сліди біологічного походження, мікрооб'єкти, пошкодження салону автомобіля, характер його деформації. Сучасні біометричні технології дають змогу здійснити ідентифікацію особи, яка керувала транспортним засобом у момент учинення ДТП, з більшою ефективністю, швидкістю й достовірністю. Зафіксувавши таку слідову інформацію, можна в подальшому провести об'єктивне та обгрунтоване досудове розслідування, притягнути винних осіб до кримінальної відповідальності й реалізувати інші завдання кримінального провадження.

Список використаної літератури:

1. Пархомчук М.А., Данілін С.С. Особливості огляду місця вчинення дорожньо-транспортної пригоди. Криміналістичний вісник. 2013. № 2 (20). С. 140–143.
2. Захаров В.П., Рудешко В.І. Біометричні технології в ХХІ столітті та їх використання правоохоронними органами: посібник. 2-ге вид., доп. Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 492 с.
3. Логвіненко О.А. Проблеми використання дактилоскопічної інформації в розслідуванні злочинів. Юридичний вісник. 2017. № 1 (42). С. 174–178.
4. Рогатюк І.В. Напрями удосконалення використання дактилоскопічної інформації в діяльності органів досудового роз-

слідвання та прокуратури. Часопис Київського університету права. 2014. № 1. С. 292–296.

5. Синсокий О.В. Нанонаука-розвитку судово-експертних технологій. Вісник Запорізького національного університету. 2009. № 2. С. 137–142.

6. Мудрецька Г.В., Цигова О.В. Проблеми використання даних ДНК аналізу під час розслідування злочинів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. № 26. С. 246–249.

7. Вирок №740/2868/15 Ніжинського міжрайонного суду Чернігівської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67333102>.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Нагорняк Юліана Василівна – аспірант кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету № 1 Львівського державного університету внутрішніх справ

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Nahorniak Yuliana Vasylivna – Postgraduate Student at the Department of Criminology, Forensic Medicine and Psychiatry, Faculty № 1 of Lviv State University of Internal Affairs

YulianaNagorniak@i.ua

